

но повтаря “рефрена” за специфичното място на ромите в живота на “другите”, за тяхното място в йерархията на обществото, е формирал в тях чувствителна струна, болезнен стремеж към свободна, равнопоставена и пълноценна изява. Тъкмо и поради това, не малка част от афишираните и манифестирано осъществявани форми на поведенска проява в определени (всекидневни или екстремни) ситуации е породена и обусловена именно от стремежа, ако не да се извоюва, поне да се прояви ясно и категорично искането, възжеланието за социална равнопоставеност и пълнокръвна изява на циганите като човеци и граждани.

Вторият пласт в циганската душевност засяга специфичното вплитане на различни елементи в социалната проява на циганите и тяхното особено преживяване. В случая се има предвид еkleктичното понякога и дори ексцентричното съчетаване на компоненти от празници, обреди и ритуали, към които циганите се приспособяват и които те възприемат като значими за собствения си бит и култура, поради което ги включват като техни структурообразуващи компоненти.

Във връзка с това бих искал да отбележа, че, може би повече от всеки друг етнос, циганите умеят не само да се адаптират към битовата култура на “другите”, да я “включват” като съставна част на своята битова култура, но и да обновяват и обогатяват възприетото от “другите” във форма и същност до степен то да изглежда и звучи като автономно ромско, като изконно ромско. А това означава, че циганите не са непроменлива духовна величина, че там и тогава, където и когато ги поставят в действително хуманни, равнопоставени и демократични условия на живот, те не странят от духовна натурализация и интегритет към съвремието. Защото те съзнават, че новата среда и нейните ценности и норми на живот могат да ги направят по-пълноценни, по-щастливи и по-полезни и за себе си, и за “другите”. Но когато на тях се гледа като на хора “от второ качество” и особено пък като на хора без никакви позитивни качества, те чувстват това с крайно огорчение и голяма потреса, като несправедливо дистанциране от “другите”.

При това дистанцирането при циганите добива специфичен морално-психичен израз. Те не само се обиждат и